

først efterhaanden bliver fastslaaet som noget nedværdigende: gennem regeringens bestemmelse af 1824 om begrænsning af retten til at indgaa ægteskab, ved den opfattelse, der gør sig gældende i provinsialstænderne, og endelig ved de fattigforsørgedes deklaseriing i junigrundloven.

Derimod maa det beklages, at forfatteren ikke har ment at kunne gaa nærmere ind paa antallet af fattigforsørgede i forhold til folketallet, og at der kun for een landkommune i 1860'erne har kunnet foretages en opgørelse af aarsagerne til trang. Værkets opbygning er temmelig ubekvem for læseren: i bogens første halvdel foretages en gennemgang af regeringens og lovgivningsmagtens synspunkter gennem hele perioden, herunder fattigkommissionen 1869 og rigsdagspolitik, hvilket fylder over halvdelen af bogen; medens den anden halvdel indeholder en redegørelse for, hvorledes forholdene virkelig formede sig ude i kommunerne. Unægtelig opnaar forfatteren paa denne maade en stærk modsætningsvirkning mellem teori og praksis; men man bliver nødt til at læse første halvdel en gang til, hvis man vil kunne vurdere lovgivningen. Det sammenfattende slutningsafsnit kan kun delvis bøde paa dette misforhold i opbygningen.

Værket er helt igennem baaret af en naturlig medfølelse med den elendighed og nød, der skildres, uden at fremstillingen paa nogen maade viger bort fra princippet om en varsom vurdering. Noget mere tilfældigt forekommer begyndelsesafsnittet om udlandets forhold¹, og det havde været ønskeligt at faa en nærmere redegørelse for forholdene i Tyskland, hvor forfatteren selv konstaterer forbilleder for den danske fattiglovgivning, for Norge og Sverige og især for Hertugdømmerne. *Kjeld Winding.*

Journalist-Erindringer er sjælden byggede op med videnskabelig Sans. De kan bringe værdifuldt Stof, men som Regel glimtvis og uordnet mellem Fortællingens utallige Krogveje. Efter Franz v. Jessens Forudsætninger var der paa Forhaand Grund til at vente noget andet og mere af ham. Han har ikke alene lagt Vægt paa at holde en bestemt Linie i sin Journalistik med fast nationalpolitisk Sigte, han har ogsaa behandlet Data og

¹ Man bliver lidt betænkelig ved at se en saa kategorisk dom som denne om forholdene i England ved slutningen af 1700-tallet: »Omtrent samtidig slog den moderne Fabriksindustri afgørende igennem og tilintetgjorde fuldstændig det gamle Haandværk« (s. 21). — især da forfatteren anfører første bind af J. H. Clapham's »An economic history of modern Britain« som kilde. Mærkelig nok anfører forfatteren ikke Sidney og Beatrice Webb's store værk om den engelske fattigforsorg.

Dokumenter med solid Omhu, og han har selv baade redaktionelt og produktivt dyrket Historien. Forventningen slaar til. Det Erindringsværk, hvoraf første Bind foreligger, *Mit Livs Egne, Hændelser, Mennesker. Første Del 1870—1902* (Kbh. 1943, 424 Sider), tegner til at blive en grundig og velordnet Redegørelse for en Livsførelses ydre Rammer. I Forordet fortæller Forfatteren, hvordan han efter 9. April 1940 naturligt førtes over i Arbejdet med dette Erindringsværk, som han praktisk talt har gjort Samlinger til hele sit Liv og hvortil han ligger inde med et omfattende Raamateriale i Optegnelser, Breve og Udklip, et Materiale, som efter Ejermændens Død skal overgaa til Rigsarkivet. Værket er planlagt til tre Bind og skal føre Fremstillingen frem til Dagene næst efter 9. April 1940.

Første Bind begynder med en smuk og levende Skildring af Forældrene og Barndomshjemmet og dets Forudsætninger i Slægten. Et Officers- og Embedsmandshjem fra 19. Aarh. har her faaet nyt Liv i en fint afstemt aldrig overlæst Fortælling. Samtidig — og videre frem — tegnes umærkeligt i Træk efter Træk Barnets Psyke: den nationale Dansker. Slægten var vestslesvigsk, Officershjemmet gav idelig Berøring med sønderjyske Minder og Problemer. Da Barndomsparadiset i Horsens ombyttedes med fire Aars Kostskolehelvede paa Herlufsholm, fulgte den hjemlige Tone med i Disharmonien: gennem sin Ven, Flensborgeren Fritz West, den senere Arkivar, bevarede Franz v. Jessen Kontakten sydpaa. Da han omsider slap fra Herlufsholm og kom i Skole i Grænsebyen Ribe, begyndte hans direkte Samkvem med de danske Nordslesvigere, Faderens Fortællinger fik Livets Farve, og Drengen blev paa nært Hold Vidne til Kampene mellem Dansk og Tysk. Som voksen og Journalist kom han paa sin Studierejse til Berlin og Wien 1892—93 til at beskæftige sig med det nationalt brogede Balkan, siden med andre Organismer af beslægtet Karakter, og der skete en Formæling mellem den nye nationalpolitiske Orientering og de gamle dansk-tyske Grænseproblemer. En Journalisttype var skabt. Efter sin Hjemkomst tager den unge Skribent Haand i med det nationale Arbejde for Sønderjylland.

I denne Udvikling, der fint og fordringsløst er flettet ind i Beretningen om Fortællerens almindelige journalistiske Karriere, ligger og vil sikkert ogsaa for de to kommende Binds Vedkommende ligge en væsentlig Del af Bogens historiske Betydning. Franz v. Jessen har paa saa mange forskellige Maader været med i Arbejdet for Nordslesvigs Danske, at hans Oplevelser under Arbejdet, hans Syn paa Problemerne aldrig kan blive ligegyldigt. Det bør her noteres, at hans Værk paa dette som paa alle Om-

raader er kemisk frit for Fanatisme, for Overdrivelsens Smagløshed. Over for de delte Strømme inden for Halvfemsernes sønderjyske Arbejde ser han sin Opgave som Mæglerens, og overalt i Bogen mærker man den modnede Mands urbane Syn paa sig selv, paa Mennesker og Problemer.

Nordslesvig er kun en enkelt Del af Indholdet i dette Bind. Foruden Hjem- og Slægtskildringen er der et skarpt Angreb paa Herlufsholm under Rektor Forchhammers Ledelse, Interiører fra Ribe, Oplevelser fra Journalisttiden i Aarhus, en Karakteristik af J. C. Ferslew, Læretiden ved Udlandets Blade, Rejser i Tyskland, Grækenland og Dansk Vestindien osv. Der er i denne Rigdom af Stof adskillige Punkter af videre historisk Interesse, saaledes Franz v. Jessens djærve Kamp mod Telegrambureauerne. Som Helhed tør det fastslaas, at medens Bogens første Trediedel, Slægt, Hjem og Ungdom, udgør et allerede afsluttet Hele af æstetisk og kulturhistorisk Værdi, saa vil meget af det, der fortælles i de andre Kapitler, først med de kommende to Bind faa sin fulde Interesse. Maatte Skæbnen forunde Forfatteren baade de indre og de ydre Betingelser for at bringe dette Kildeskrift til Ende!

Povl Engelstoft.

Medens de Sammenslutninger inden for et Herreds Præster, der under Navn af »Kalenter« samledes til Møder oprindeligt den første Dag i Maaneden, havde deres Blomstringstid i Senmiddelalderen og de første efterlutherske Perioder, hører Dannelsen af de egentlige Præstekonventer den moderne Tid til. 1842 stiftedes som det første af disse »Roskilde Konvent« og Aaret efter »Københavns Præstekonvent« eller som det almindeligvis hed i ældre Tid »Københavns gejstlige Konvent«. Begge Konventer har i de forløbne Aar haft en ikke ringe Betydning som en Slags ikke-officielle, kirkerepræsenterende Organer og især ad indirekte Vej øvet Indflydelse ved at afgive Rammerne for en Drøftelse af de kirkelige Problemer, der til enhver Tid i særlig Grad paakaldte Opmærksomheden. Det er da velbegrundet, at man har villet markere disse Institutioners 100-aarige Bestaaen ved Udsendelsen af Skrifter om deres Historie. 1942 kom saaledes »Roskilde Konvent gennem 100 Aar« af F. Friis Berg, og nu — 1943 — foreligger ved Biskop, Dr. theol. N. M. Plum »Københavns Præstekonvent 1843—1943« (Kbh. 1943, 207 Sider). Det sidstnævnte Skrift bygger i ganske overvejende Grad paa de ved Konventets Møder førte Forhandlingsprotokoller, som nu er afgivet til Rigsarkivet, og den i det hele sindige og upartiske Fremstilling bestaar for